

Яковіна Орест Богданович,
аспірант кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО РОЗБОЇ, УЧИНЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ч. 1 ст. 234 КПК України) [1]. Результати нашого дослідження показують, що дана слідча (розшукова) дія проводилася у 58,5 % кримінальних проваджень про розбої, вчинені неповнолітніми.

Не зупиняючись докладно на загальновідомих аспектах підготовки та проведення обшуку, які достатньо висвітлені в науковій літературі, визначимо особливості його проведення, обумовлені специфікою досліджуваної категорії злочинів та об'єктів пошуку.

Основними завданнями проведення обшуку під час розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми, є: встановлення місцезнаходження осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення; відшукування викрадених грошей, цінностей, автотранспорту, іншого майна, а також зброї і предметів, використаних як знаряддя злочину, одягу, взуття та інших речей підозрюваних, засобів зв'язку, використаних ними під час учинення розбою, інших речей і документів, що належать як злочинцям так і потерпілим та мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження.

Погоджуємося з думкою М. С. Остапчук про те, що оскільки нині підлітки значну частину вільного часу спілкуються з однолітками в соціальних мережах та за допомогою програм миттєвого обміну інформацією, комп'ютерна техніка також повинна використовуватись як джерело доказової інформації й, відповідно, бути об'єктом пошуку під час розслідування досліджуваної категорії злочинів [2, с. 171].

Слід зауважити, що обшук має проводитися лише на підставі ухвали слідчого судді. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням (ч.ч. 2, 3 ст. 234 КПК України) [1].

Перед обшуком доцільно проводити так звану «підготовку», що може полягати у проведенні слідчих (розшукових) дій та інших заходів з метою отримання відомостей про: а) особу обшукуваного, його спосіб життя, зв'язки, розпорядок дня; б) місце проведення обшуку (розташування приміщень, обстановка, наявність присадибної ділянки, городу, підсобних приміщень, наявність тайників); в) розшукувані предмети, а також, чи не міг підозрюваний передати їх на зберігання сусідам, знайомим, родичам або зберігати в місцях загального користування чи нежитлових приміщеннях (не маючи можливості приховати ті чи інші предмети у себе вдома, неповнолітні звертаються за допомогою до однолітків, причому не тільки співучасників злочину, але й товаришів, друзів або просто знайомих [3, с. 20]).

З урахуванням отриманої інформації, слідчий вирішує питання про те, кого необхідно залучити до участі в проведенні обшуку, які технічні засоби можуть бути використані під час його проведення. До участі в обшуку обов'язково повинні бути залучені оперативні працівники, завданнями яких буде охорона місця проведення слідчої (розшукової) дії, надання допомоги слідчому в обстеженні окремих приміщень або ділянок місцевості, а також спостереження за психологічними реакціями та поведінкою обшукуваного, оскільки підліток у силу таких вікових рис, як підвищена збудливість, недостатнє уміння володіти собою, менше, ніж дорослий, вміє контролювати свої емоції і переживання. Підсилити емоційний вплив допоможе застосування тактичного прийому «словесна розвідка», коли слідчий повідомляє про свої наміри, перевіряючи реакцію підлітка.

Як спеціаліста доцільно запросити інспектора-криміналіста, завданням якого буде застосування різних пошукових приладів, фіксація за допомогою технічних засобів виявлених тайників і знайдених об'єктів. Іноді для пошуку тих чи інших предметів, а також особи, підозрюваної у вчиненні розбою (наприклад, співучасника), слід застосовувати службово-пошукову собаку [4, с. 62]. Науковці також рекомендують, щоб під час обшуку був присутнім законний представник неповнолітнього підозрюваного, а в гуртожитку або за місцем роботи – вихователь чи представник адміністрації [5, с. 38].

Місцями проведення обшуків у даній категорії кримінальних проваджень повинні бути не тільки приватні будинки, квартири або гуртожитки, де проживають підлітки, а й місця переважного проведення ними вільного часу, присадибні ділянки, підсобні приміщення, підвали, горища, гаражі тощо, оскільки, побоюючись запитань про походження речей батьків, вони зазвичай не зберігають викрадене, зняряддя злочину за місцем проживання. Однак при цьому

необхідно пам'ятати, що байдуже ставлення батьків, відсутність з їх боку контролю за дітьми уможливають зберігання підлітками викраденого чи інших речей в помешканні. Тому під час підготовки до обшуку необхідно володіти інформацією про батьків неповнолітнього підозрюваного і взаємини в родині.

Увагу слід також зосередити на відшуванні таких речових доказів, що свідчать про зв'язки неповнолітнього з іншими членами злочинної групи, в тому числі, дорослими особами: професійно виготовлені відмички, інші знаряддя злочину, речі, які підлітки зазвичай не викрадають, тощо. Крім того, оскільки відповідно до ст. 485 КПК України, до обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, відносяться відомості про особу неповнолітнього, умови його життя та виховання, у ході обшуку можуть бути виявлені обставини, що свідчать про проживання підлітком спиртних напоїв, наркотиків, предмети порнографії, записи нецензурного характеру тощо. Всі ці факти необхідно відобразити у протоколі обшуку для наступної перевірки версії про втягнення неповнолітнього в злочинну діяльність [5, с. 39].

При вчиненні розбійних нападів підлітки нерідко заволодівають дрібними предметами, що іноді не мають великої цінності, однак представляють для них особливий інтерес: брелки, ланцюжки, браслети, ножі, годинники тощо. Ці речі можуть знаходитися як в кімнаті підлітка, так і бути на ньому. Тому обшук у приміщенні повинен поєднуватися з особистим обшуком, відповідно до загальних процесуальних правил [5, с. 38].

Зі знайденими під час обшуку предметами необхідно поводитися дуже обережно, оскільки на їх поверхнях можуть виявитися сліди пальців рук підозрюваного і потерпілого, що сприятиме викриттю його брехні, а слідів пальців рук потерпілого – їх належність останньому [5, с. 144].

У ситуаціях вчинення розбою групою осіб, важливого значення набуває одночасне проведення у них обшуків, так званий груповий обшук. Оскільки учасники злочинних груп, як правило, підтримують між собою тісний зв'язок, вони ментально інформують один одного про події, що відбуваються, щоб мати можливість своєчасно узгодити свої дії, вжити заходів до приховання викраденого та інших слідів злочину. Підготовка і проведення групового обшуку є досить складною тактичною операцією, яка вимагає уважного визначення складу учасників всіх СОГ та їх ретельний інструктаж. Вона повинна також передбачати одночасний початок обшуків у різних осіб і добре налагоджений зв'язок між групами для оперативного обміну

інформацією про її хід і результати. Іноді результати обшуку, проведеного однією групою, є дуже важливими для іншої [6, с. 146]. Результати вивчення кримінальних проваджень досліджуваної категорії свідчать, що тактична операція «груповий обшук» застосовувалась під час проведення 7,0 % обшуків.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4651>. (Дата звернення 23.03.2018р.).
2. Остапчук М. С. Методика розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми: монографія. Львів: Львів.ДУВС, 2015. 250 с.
3. Комаров В. К. Психологические и тактические особенности расследования преступлений несовершеннолетних: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Свердловск: Свердлов. юрид. ин-т, 1972. 24 с.
4. Жарский В. Е. Взаимодействие следователя и органов дознания при расследовании краж: учебн. пособ. Волгоград: НИ и РИО, 1976. 80 с.
5. Охріменко С.С., Хахуцяк О.Ю., Заїка С.О. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю: метод. рекомендації. Київ: НАВС, 2016. 74 с.
6. Швидкий О. Особливості проведення обшуку при розслідуванні квартирних крадіжок. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 3 (123). С. 143–146.